ئەرێ راپەڕین ئەندازیاری هەبوو؟.. عەلی مەحمود

ئەگەر باسی راپەڕینی 5ی ئاداری 1991 بکەین, ناتوانین باسەکە دەرباز بکەین بێ ئەوەی بچینەوە سەر جەنگی کەنداوی دوو و راپەڕینی باشووری عێراق کە ئیسلامی سیاسی شیعە ناوزەدیان کردووە بە راپەڕینی شەعبانییە, چونکە پانۆرامایەکی هەمە لایەنە نەخەینە بەردەست, وا دەبینرێت کەسێك هاتووە لە کوردستان راپەڕینی ئەنجامداوەو کەشکە زستانییەکانی قەیسەرەکانی یەك لە دوای یەك گرتووە, بۆیە کە باسی راپەڕین دەکەین دەبێت روداوەکانی ئەو 7 مانگ و سیچ ڕۆژە بە وردی بخوێنینەوە.
دەشێت کەسێك, فەرماندەیەککی پلە یەك یان خوارتر دوای دەستپێکی راپەڕین لە عێراق بە 5 ڕۆژ لە کوردستان نەخشەی گرتنی شارو شارۆچکە و مەخفەری پۆلیس و ڕەبایەك و دەزگایەك و خۆپیشاندانەکی دارشتبێت, وەلێ روداوەکان پێمان دەڵێن راپەڕین و کەڵەو محاڵەو بارودۆخی زاتی نەك مەوزوعی هەنابیانیەتە پێشەوە, بەڵکە کارە زاتییەکان دوای روداوە مەوزوعییەکان کە گرتنی کوەیت و لێدانی عێراقە خولقاندویەتی.

پانۆرامای شەڕی دووەمی کەنداو"کوەیت"
سوپای عێراق ڕۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی 2-8-1990 کوەیتی داگیر کرد, هەواڵەکە جیهانی تاساند, سەرشێتییەك لە لایەن سەدام حوسێنەوە ئەنجامدرا دوور لە پێشبینییەکان. بەرەی لە 7ی ئایار دوای تێپەڕ بوونی تاوانی هەڵەبجەو 4 پرۆسەی ئەنفال پێك هاتبوو. کاردانەوەی بەعس لە هەڵەبجەو ئەنفالدا چاوترسێنیانی کردبوو, بۆیە دەترسان وەك پێشوو هەلەکە بقۆزنەوە, خەنجەر لە پشتەوە تەمەیانی کردبوو, هەر زوو ئاڵای سپییان هەلچکرد لە بەرامبەر سەدام و تەقەیان راگرتز, لە 12ی ئەگستی هەمان مانگ واتا 10 ڕۆژ دوای داگیرکردنی کوەیت بڕیاری ئاگر بەستی دا بەرامبەر عێراق" شیوعی و پارتی گەل دژی بوون, پاسۆکیش بەشداری نەکردبوو", هاوزەمان لە هەمان کاتیشدا کۆماری ئیسلامی ئێران بەشێکیانی لە شاری کرماشان کە کردبوەوە بە ئەگەرەکانی روداوەکانی شەڕ و پێشهاتەکانی, بۆیە بەشێك لە نوێنەرەکانی بەرە لەو کۆبونەوەیەی بەرە بەشداری ناکەن, دەچنە کرماشان, ئەم کۆبوونەوانە تا راپەڕین لە ژێر سەرپەرشتی ئاغای محەمەد سەرکردەی قەرارگای نەسر بەردەوام دەبێت.

لە کاتێکدا جیهان بەرەو روی داگیرکاری کوەیت لە لایەن عێراقەوە ببوەوە بە یەکێتی سۆقیەتیشەوە, بە یەکەمجار قیتۆی بە پشتیوانی لە عێراق بەکار نەهێنا. لە رێکەوتی 7-8 ئەمەریکا ئۆپەراسیۆنی درعی سەحرای راگەیاند, لە 15ی ئۆکتۆبەری 1990 عێراق بڕیاری دا نەکشێتەوە لە کوەیت, بە دوایدا هاوپەیمانی جیهانی ئۆپەراسیۆنی عاسفە سحرا راگەیاند"ئۆپەراسیۆنی رزگاری کوەیت", کە لە رێکەوتی 17ی یەنایەرەوە بۆ 28ی فبرایەر بە ماوەی 42 رۆژ بەردەوام بوو.

ئۆپەراسیۆنەکە پێك هاتبوو لە هاوپەیمانی سوپای 34 وڵات و بە بەشداری 966344 سەرباز.

لە بەرەبەیانی رۆژی پێنجشەممە رێکەوتی 17ی جەنیوەرییەوە فرۆکە جەنگییەکانی هاوپەیمانان سەرتاپای عێراقیان بۆردومان کرد, بە بەشداری 2430 فڕۆکەی پێشکەوتووی نوێ, هاوپەیمانان لە ماوەی چل و دوو رۆژدا109867 جار بۆردومانی ناو عێراقیان کرد, بەڕۆژەی 2555 جار لە رۆژێکدا, رۆژانە 60624 تۆن بارودیان بەسەر خەڵك و سەربازگاکانی عێراقدا دەباراند, عێراقیان غەرقی دوکەڵ و ئاگرو خوێن و مەرگ و وێرانە کرد, شوێنەوارە تەندروستی و ژینگەییەکانی ئەو جەنگە تا هەنووکە ماوە, تەنها لە جارێکدا لە پەناگەی عامریە لە شاری بەغدا ئێسك و پروسکی 315 ژن و منداڵیان هاڕی و تاوانی جەنگیان ئەنجامدا. هاوکات ئەمەریکا بە رۆکێتی دور هاوێژی کرۆز و بۆمبی هیشۆیی و بۆمبی زیرەك و چەکی لیزەری پێشکەوتوو تا دەگاتە یۆرانیۆمی چاککراو لە عێراقی دەدا, 288 تۆماهۆکی لە دەریای سورەوە بۆ عێراقەوە نا, عێراقیش 86 سکودی نا بۆ ئیسرائیل و سعودییەوە. بە گشتی لە دوای جەنگی کۆریاوە شەڕی کوەیت گەورەترین جەنگ بوو لە جیهاندا لە ماوەی چوار دەیەدا. لە بەرامبەردا سەدام حوسێن لە هەمان رۆژی راگەیاندنی عاسیفە سەحرا, ئوم ئەلمەعارکی راگەیاند کە لای عێراقییەکان بە ئوم هەزائم بەناو بانگ بوو.

لەسەر داوای یەکێتی سۆڤیەت لە رێکەوتی 22ی شوبات, عێراق رازی بوو هێزەکانی لە ماوەی 24 کاتژمێردا لە کوەیت بکشێنێتەوە, لە رێکەوتی 24 ی مانگ هاوپەیمانان هاتنە ناو کوەیتەوە, 26 مانگ لە هێزەکانی عێراقیان دا کە لە حاڵەتی پاشەکشەدا بوو, لە ئەنجامدا لە ماوەی چەند کاژێرێکدا 70 بۆ 100 هەزار سەربازی عێراقی کوژرا, بە یەکێك لە گەورەترین تاوانەکانی مێژوو تۆمارکرا, هەروەها سوپای عێراق زیاتر لە 30 هەزار دیلی دا, لە گەڵ تێکشکانی4000 تانك, 3100 تۆپ, 1856 ئۆتۆمبیلی سەرباز گواستنەوە. ئەوەشمان لە یاد نەچێت لە 23ی یەنایەر لە کۆی 750 فرۆکەی جەنگی عێراق تەنها 122 فرۆکەی بە ساغی مابوو, ئەویشی تەسلیم ئێران کرد. لە کاتێکدا لە ماوەی 8 ساڵەی شەڕی ئێران – عێراق هێزی ئاسمانی عێراقی جوڵەی لە هێزی ئاسمانی

ئێرانی بەیبوو, هەمان ئەو فڕۆکانە تاوانیان ئەنجام دەدا, ئێستا لەسەر سینی زێڕین پێشکەش ئێران دەکرێت.
دوای ئەو تێکشکانەی سوپای عێراق لە سوپایەکی ملهوڕی شەڕەنگێزەوە لە 1991-3-4 بووە سوپایەکی تەسلیم بووی ملکەچ لەناو خێمەی سەفوان, وێنای ئەو ڕۆژانە لە جەنگی جیهانیشدا نەبووە, ریزی دیلەکان و تەرمی قەراغ ڕێگاو بانەکان و تارمایی ئامێرە تێکشکاوەکان لەناو چڕە دوکەڵی بیابانە پان و بەرین شاشەی تەلەفزیۆنەکانی لە جیهان داگیر کرد.
لە 26ی شوبات لە گەڕە کشانەوەدا, عێراق ئاگری لە بیرە نەوتەکان کوەیت بەردا, ملیۆنەك بەرمیل نەوتی رژاندە کەنداوی عەرەبییەوە, لە کۆی 1080 بیرە نەوتی کوەیتی 727 بیرە نەوتی تەقاندەوە, 128 پەڵە نەوتی گەورە کەنداوی عەرەبی داپۆشی, بەمەش گەورەترین تاوانی ژینگەیی لە مێژوودا ئەنجامدا.
لە 4ی ئازار لەناو بیابانەکانی سەفوان لە سنوری سعودییە, بە سواری زرێپۆشی ئەمەریکی, شاندی عێراقی چوونە ناو خێمەی سەفوانەوە, عێراق بە فەرمی لەژێر خێمەکەدا تەسلیم بوو, ئەمەش سەرەتای مێژوویەکی نوێی جیهان بوو لەناو سیاسییەکان و کەناڵەکانی راگەیاندن پێی وترا سستەمی نوێی جیهانی, ئەمەریکا لە ڕێگەی ئەو خێمەیەوە بووە تاکە جەمسەری جیهان, لەناو ئەو چڕە دوکەڵ و قەسابخانەیە نیولیبرالیزم و باڵادەستی تاقانەی ئەمەریکا لە دایك بوو, لە ژێر ئەو خێمەیە نەزمێکی تازەی جیهانی لە دایك بوو ئەمەریکا تیایدا بووە کۆڵەگای بێ ڕکابەری جیهان, لە بەرامبەر ئەم خۆبەدەستەوە دانەی عێراق هێزی ئاسمانییەکەی دەستکراوە کرا لە لێدانی خۆپیشاندەرانی باشووری عێراق. لەو سەرو بەندەدا هێزەکانی هاوپەیمانی ئامادە نەبوون پێشوازی لە نوێنەری خۆپیشاندەرانی باشوور بکەن, هۆکارەکەشی باڵا دەستی ئاراستەی ئیسلامی سیاسی بوو لە ڕاپەڕینەکەیان. لە دوایدا لە ساڵی 2003 ئەمەریکا ئەو ژەهرەی بە ناچاری نۆش کردو عێراقی لەسەر سینییەکی زێڕین پێشکەشیان کردەوە, بەمەش لە قەتڵگاکان زیاتر تۆڵەی لە خەڵکی عێراق کردەوە, وڵاتی بەرەو جەهەنەمی ترسناکتر لەوەی سەدام بردەوە.

راپەڕینی باشووری عێراق

لە 28ی شوباتەوە, شاری بەسرە جمەی دێت, چ لە ئەو سەربازانەی بە ساغی و بە برینداری لە ریزە دورو درێژەکاندا بە دوای یەك, دەڕۆیی مەرولەن, بە برینداری و سیمای دوکەڵاوی چڵکنەوە, بە سەری شۆڕەوە, بە سکی برسی و جەستەی تێك شکاوەوە ملی رێگایان بەرەو ناو عێراق

گرتەتە بەر, وە چ كەسوكاری سەربازان لە هەموو عێراقەوە لە سەرسنووری كوەیتەوە تا بەسرە كەبوونەتەوە بە هەواڵپرسی ڕۆڵەكانیان, لەو كاتەدا سەربازێك بە لەدانی گوللەیەك بە وێنەی سەدامەوە چەخماخەی راپەڕین لێدەدات, بێدەنگی دەشلەقێنێ.
وەك دەگێڕنەوە لە 1ی ئازار ئەفسەرێك لە شارۆچكەی زوبەیری سونی نشینی سەر سنوری كوەیت بە پێوە تانی گوللە بە وێنەكەی سەدامەوە گڕی راپەڕینی لە عێراق هەڵگیرساند, لە لایەكی دییەوە دەڵێن بەیانی زووی رۆژی هەینی رێكەوتی 1ی ئازاری 1991 لە گۆڕەپانی سەعد لە شاری بەسرە, سەربازێك كە لە شەڕی كوەیت بە دۆڕاوی گەڕابووەوە, لە داخی ئەو هەموو نەهامەتییەی لە شەڕە بینیبوی, گوللەیەكی نا بە وێنەكەی سەدامەوە و گڕی راپەڕینی لە عێراق هەڵگیرساند, هەردوو روداوەكە لە پارێزگای بەسرا و هەمان رۆژ رویاندا. پێی دەچێت شیعەكان بەیە باسی ئەوەی زوبەیر نەكەن چونكە شارێكی سونی نشینە.
هەمان رۆژ شارەكانی بەسرەو میسان و كەربەلا كەوتە دەست خەپیشاندەران, دواتر نەجەف و كەربەلا و دیوانیەو سەماوەو حیلەو كوتیشی گرتەوە, لە ماوەیەكی كەمدا تەواوی باشووری عێراق هەمووی كەوتە دەست خەپیشاندەران, تا راپەڕین گەیشتە شارەكانی عەزیزیەو مەحمودیەی رەخی بەغدای پایتەخت, بە گشتی راپەڕین 14 پارێزگای گرتەوە بە كوردستانیشەوە.
لە رێگای سنووری ئێرانەوە هێزە شیعەكانی وەك ئەنجومەنی باڵای ئیسلامی و حیزبی دەعوە زوو هاتنە ناو عێراقەوە, بە رێكخستنی خەپیشاندەران, دیارە لە زووەكەوە لە ژێر فەرماندەیی قەرارگای نەسری سوپای پاسداران ئامادە كرابوون.

راپەڕینی كوردستان

لە 4ی مانگ كە عێراق لە ژێر خێمەكەی بیابانی سەفوان تەسلیم بوو, لە بەرامبەردا گڵۆپی سەوزی بۆ هەڵكرا بە ئەوەی راپەڕین سەركوت بكات. لەو چركە ساتەوە قۆناغی سەركوتكردنی راپەڕین لە باشوور دەستی پێكرد, هەمان رۆژ لە خەباتەوە راپەڕین گەیشتە كوردستان, رۆژی دواتر بە دەروازەی رانییە كڵپەی سەند, لێرەدا دەبینین هیچ دەست پێشخەرییەك نەك نییە بۆ راپەڕین لە كوردستان بگرە كات لە دوای باشووری عێراق و هەڵكردنی گڵۆپی سەوزی هاوپەیمانانەوەیە بۆ سەركوتكردنی راپەڕینی باشووری عێراق.
لەوكاتەدا ئێران فشارەكان لەسەر هەندێك لە سەركردەكان كورد توند دەكات تا بەرەیەكی دیكە بكەنەوە فشار لەسەر هاوپەیمانەكانی لە باشووری عێراق كەمبێتەوە, نامەو هەوڵەكانی ئەوكات ئاماژەی وایان

تەدایە. ئەگەر راست بن و لە پشکنینی کاربۆنی دەرچن, لە کاتێکدا زەمینەی راپەڕین دوای ڕێکەوتنی سەفوان و دەستکراوە کردنی هێزی ئاسمانی عێراقی بۆ سەرکوتکردنی راپەڕین لاواز بوو, وەلێ کە خەڵك ئەنجامی دا, ئیتر هێزەکانی بەرەی کوردستانی دوای کەوتن, هەرچەندە هەندێك لایەن وەك ینك, حشع, کۆمەنیستەکان, و ...... لەدوای لێدانی عێراقەوە گەڕانەوە ناوخۆو لە جوڵەدا بوون.
ئەگەر راپەڕین لە کوردستان وەك باشووری عێراق سەرکوت بکرابایا بێ دەستکەوتەکانی کەڕەو, کە کرا وەلێ کەڕەو مایەکەی هێنایەوە, وەك هەڵەبجەو ئەنفال ئەندازیاری نابوو, بگرە ئەندازیارەکەشی وەك تاوانەکانی هەڵەبجەو ئەنفال و حاجی ئەمران کە هەی بوو خۆی دەشاردەوە, وەك ئەو تاوانانە هەتیو و بێکەس سەری دەنایەوە, کەس نەك باسی ئەندازیاری ناکرد, بگرە بەڵگەنامەی قولابیشیان بۆ پاکانە کردن لێی دروستە کرد.
تا ئێستا هیچ بەڵگەیەکی بەهاو کراوە نییە هیچ هێزێکی کوردی پێش ئەو مەژووە” راپەڕینی بەسەرە1-3-1991 “بانگەوازی بۆ راپەڕین کردبێت, ئەوەی هەبووە جووڵەو پەیوەندیکردن و خۆ رێکخستنەوە بووە, لەو بێ ئومێدییەی تێی کەوتبون وەك خۆیان وتویانە جورئەتمان نییە وەك م م بەڕێین ئاش بەتانە., دەشێت دوای گرتنی کوەیت وەك خوێن جمانی بهارانە ئومێدێکیان پەیدا کردبێت لایەکیان لە بکرێتەوە, منداڵەکیش بەو کەم هەشیەی خۆیەوە بایی ئەوە ژیری هەبوو, دوایی حەقدەی جەنیوەری کە دەست بە لێدانی عیچراق کرا 1991 ئەگەرێك بۆ روخانی رژێم و راپەڕین لەناو کەمێڵێك ئەگەری دی دابنێ.
بە بڕوای ئێوە راپەڕینێك دوای ئەم هەموو روداوە گەرم و شکستە مەزنەی سەدام هاتبێت, دەشێت ئەندازیاری هەبێت؟؟, وە ئەندازیارەکەشی بۆ خۆیان فیشەکەکیان نەتەقاندبێت؟؟ ئازیزەکیان خوێن لە لوتی نەهاتبێت؟؟؟؟؟.
هەموو کەس لە تاریك و روونی شەبەقی بەیانی پێنج شەممەی رێکەوتی 1991-1-17ەوە دەیزانی سەدام لە شکستە, چاوەکان دوکەڵ و ئاگری فڕۆکەکانی هاوپەیمانانی دەبینی, گوێیەکانیش گوێ بیستی تەقینەوەکان بوون, لەبان خانووەکانەوە چەپڵەیان بۆ لێدەدرا, ئەم بیرکردنەوەیە عەقڵێکی خاریقی ناویست, تەنانەت ئەوەشی سیاسەتی نەکردبوو لە ژیانیدا بەو ئەنجامە گەیشتبوو, جاشەکانیش لەوە تێگەیشتبوون دەبوایا خۆیان بە لایەکدا بدەن, ئاخر ئەوان راستە ئاخوێیان لای رژێم بوو, بەڵام هەریەکەیان کلکیان بە لایەنێکەوە بەسترا بوو.

راپەڕین و دەستکەوتەکانی

راپەڕین تەنها دوو ساڵ و نیو دوای هەردوو تاوانی هەڵەبجەو ئەنفال ئەنجامدرا, هەشتا شوێن بزر بوونی ئەنفالکراوان و کیمیابارانکردنی هەڵەبجە لە زەینی خەڵکدا مابوو, هەشتا دوکەڵی کیمیاوی و تەپ و تۆزی روخانی گوندەکان و کوشتنی خەڵك لە بەرچاوان بوو, هەشتا خەڵك بە دوای چارەنووسی ئەنفالکراوانەوە بوون بە زیندویی, هەشتا ترس و لەرزی فڕیدانە خوارەوەی هاووڵاتیان لە کۆپتەرەوە لە زەین و هۆشدا بوو, هاوکات دژە سەرکوتکردنی راپەڕین لە باشووری عێراق.
حوسێنی زیندوو” حوسێن کامل” گولەی تانکەکەی کە نای بە حوسێنی مردووەوە, نیشانەی دەست نەپاراستن بوو. کوژرانی 5000 بەعسی لە راپەڕین بە کوشتنی 100 هەزار لە هاووڵاتیانی باشوور وەڵام درایەوە, ئەم دوو وێنە تراژیدیایە ئێستا و 88 خەڵکیان هاندا کۆڕەو بکەن. لە سەرەتادا هێزەکانی بەرەی کوردستانی لە ناو شاری هەولێر رێگری توندیان لە خەڵك کرد شار بەجێ بهێڵن, ئێمە تا بەرە بەیان بە ئۆتۆمبیلی پڕ لە ژن و منداڵی جل وبەرگ رەشەوە, هەموو لە پرسەی شەهیدو ئەنفالدا بووین, رێگایان نەدا لە شار دەرچینە دەرەوە, وەلێ کە گولەی تۆپەکان گەیشتە دەوروبەری هەولێرو رێگرکەران هەڵاتن, ئیتر وەك روبار جەماوەر رێگای خۆی کردەوە, لەرێشدا خوێنی ئەو خەڵکەی لەو رۆژەدا بووونە قوربانی لە ئێستەی ئەوانەیە کە رێگریان کرد.
خەڵك بە بەجێ هێشتنی ماڵ و شار, ئەو داستانەیان خولقاند کە لە مێژوودا ناوی نرا کۆڕەو, دوای تەنها چوار رۆژ, داستانی برسی و سەرما بردووەکان چووە سەر مێزی نەتەوە یەکگرتووەکان.5ی ئەپرێل بڕیارێکی هەشت خاڵی بەناوی بڕیاری 688 لە لایەن ئەنجومەنی ئاسایشەوە دەرچوو بۆ پاراستنی خەڵکی سقیل, بەمەش کۆڕەو بووە هۆکاری گۆڕانکاری بۆ یەکەمجار لە مێژووی گەلی کورددا لە باشووری کوردستان. هەڵەبجە و ئەنفال لە کاتی خۆیدا نەیانتوانی کاریگەری دابنێن, بەڵام کۆڕەو کە روحی هەڵەبجەو ئەنفال و کاردانەوەی ئەو دوو تراژیدیایە بوو, جیهانی هێنایە دەنگ=.
راپەڕین ئەنجامی نەبوو, وەلێ شکستی راپەڕین بووە سەرکەوتن. دوو هۆکاری دواتر هاتنە پێشەوە شێوەی کۆڕەو و بە رادەی کەمتر ئەزمە و راپەڕینەکانی مانگی تەموزی هەمان ساڵی ناو شارەکان, وە سەرکەوتنەکانی پێشمەرگە لە سەرقەڵاو گەرمیان, هەموو ئەمانە سەرکەوتنەکانی کۆڕەویان جێگیرترو بەرفراوانتر کرد.
کەواتە لە راستیدا هەر ئەمەی جەماوەر ئەندازیاری راپەڕین بوبێتین, ئەوا بێشك ئەندازیاری کۆڕەوی ملیۆنی و راپەڕینی تەموزی ناو شارەکان بووین, ئەم واقعەی دروست بووە بەری رەنج و تێکۆشای هەموومانە, نەك بەشداربووانی کۆبونەوەکانی فەیلەقی نەسر لە

کرماشانو بە دەست لێدان بۆ هاوکاری پاشکۆکانی ئێران لە باشوور جوڵەیان کرد.

هەموو روداوەکان ئەوە دەرەخەن, دەستپێکی راپەڕین لە عێراق و کوردستان خۆرسکی بووەو ئەنجامی رق لە شکست و سەرکوت, نەك ئەنجامی نەخشەو پلانەکانی کۆبونەوەکانی کرماشان.